

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra psychologie
Celetná 20, Praha 1

Posudek oponentky na diplomovou práci

Název práce: Implicitní teorie sexuálního násilí

Autorka: Mgr. Bc. Michaela Večeřová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D., DSc.

Oponentka: Mgr. Zuzana Štěrbová, Ph.D.

Předložená práce zpracovává téma sexuálního násilí. Konkrétně pojednává implicitní teorie sexuálního násilí, na které je zaměřen i vlastní výzkum. **PŘÍNOSNOST** tématu je zejména v aktuálnosti a dynamičnosti fenoménu implicitních teorií sexuálního násilí. Jelikož jsou představy spjaté se sexuálním násilím do významné míry závislé na sociálních podmínkách, zkoumání problematiky na českém vzorku je velice důležité (nejen) pro odborníky napříč různými obory.

CÍLEM předložené práce bylo testovat výskyt implicitních teorií sexuálního násilí v závislosti na pohlaví/genderu, věku a vzdělání. Autorka na str. 2 uvádí, že: „Cíleno je na osoby ženského a mužského pohlaví, a různé věkové kategorie tak, aby byl získán co možná nejvíce reprezentativní vzorek adekvátní pro účely tohoto výzkumu.“ Vzorek 196 lidí rekrutovaných online pomocí metody sněhové koule se ani zdaleka nepřibližuje reprezentativnímu vzorku. Z tohoto důvodu jsou závěry ohledně prevalence implicitních teorií sexuálního násilí na české populaci bezpředmětné.

PO FORMÁLNÍ STRÁNCE práce sestává z teoretického úvodu a vlastního výzkumu, jehož výsledky jsou následně diskutovány. Ačkoliv autorka uvádí celou řadu zahraničních primárních zdrojů, klíčové části teoretického úvodu jsou postaveny v lepším případě na české sekundární literatuře, v tom horším na internetových stránkách spolků zaměřených na problematiku sexuálního násilí – a to navzdory skutečnosti, že se jedná o intenzivně zkoumané téma, a tudíž kvalitních odborných zdrojů existuje dostatek. V práci se navíc vyskytuje celá řada formálních chyb (např. poděkování a prohlášení jsou na jedné straně, formát citací není sjednocen, některé odstavce nejsou ozdrojované vůbec /např. str. 13/, vyskytují se překlepy a další chyby). Text je plný redundantních formulací a pasáží (jako příklad lze uvést název kapitoly 2.5 Relevantní výzkumy – čtenář opravdu nepředpokládá, že budou v textu uvedeny irelevantní výzkumy). Práci by velice prospělo, pokud by autorka zvolila odborný styl a vycházela z primární literatury.

TEORETICKÁ ČÁST nepředstavuje do dostatečné hloubky dosavadní empirickou podporu, a tak čtenáři neumožňuje udělat si obrázek o současném stavu poznání. Kapitola 1.2 Implicitní teorie osobnosti je takřka celá postavená na učebnici sociální psychologie, problematika není vztažena k tématu vlastní práce, nejsou uvedeny konkrétní studie a místo nich jsou popsány klasické experimenty sociální psychologie. Je tedy otázkou, nakolik je zařazení takovéto kapitoly pro práci přínosné. Kapitola 2. Obecně k implicitním teoriím sexuálního násilí sestává ze souboru náhodně zvolených poznatků, přičemž čerpá takřka výhradně z přehledové studie z roku 2008. Často jsou v práci uvedena obecná tvrzení, aniž by byly citovány konkrétní poznatky (např. „*Tento problém má pak do určité míry souvislost s*

velkým počtem nenahlášených případů znásilnění, jelikož statistiky ukazují, že k nahlášení znásilnění dochází jen ve velmi malém procentu případů, které se skutečně odehrály (Gerlová, Weiss & Ptáček, 2008).“ str. 11). Dále autorka otevírá téma problematiky znásilnění osob s homosexuální orientací, ale opět vychází pouze ze stejného přehledového článku. Kapitola 2.1. Původ a vznik implicitních teorií sexuálního násilí je nestrukturovaná. Autorka nesystematicky přechází z ontogenetické na společenskou úroveň a zpět, stejně tak směšuje legislativní a zvykovou rovinu problematiky. Text tak působí spíše jako výpisky připravené ke zpracování. V textu je mnoho vágních tvrzení nepřinášejících žádné konkrétní poznatky (např. „*I přesto, že implicitní teorie sexuálního násilí jsou v určitých společnostech rozšířené, nejsou vytesány do kamene. Nastavení společnosti a kulturní zvyklosti se proměňují v čase.*“ str.11). V kapitole 2.5 Relevantní výzkumy se dozvídáme, že existují výzkumy, které implicitní teorie sexuálního násilí zkoumaly a následně jsou představeny vybrané měřící nástroje. V posledním odstavci autorka velice stručně představuje vybrané závěry vybraných studií. Jelikož by se mělo jednat o jednu ze stěžejních částí teoretické práce, považuji ji za naprosto nedostatečnou. Následující výčet nejběžnějších implicitních teorií sexuálního násilí je opět postaven převážně na Gerlová et al., 2008, Weiss 2018 a webových stránkách Center for awareness, response and education, stopznasilneni.cz atd. Tato skutečnost je zarážející, jelikož na dané téma existují meta-analýzy i přehledové studie, jinými slovy odborných textů je dostatek (nehledě na to, že z různých kulturních prostředí). Na str. 28 autorka uvádí, že: „*Někteří lidé, a zejména pachatelé sexuálního násilí, mají představu, že násilí a agrese jsou přirozenou součástí pohlavního styku. Není to podle nich nic znepokojujícího, ale běžný jev doprovázející sexuální interakci. To má návaznost na evoluční biologii a svět živočichů, kde to je odjakživa běžným fenoménem. To je však pochopitelně lichou představou, poněvadž v biologické rovině existují různé projevy chování, které ovšem na veřejnosti musíme ovládat.*“ Absolutně netuším, k jakým konkrétním poznatkům evoluční biologie autorka referuje. Bylo by vhodné citovat evolučně biologické zdroje namísto webové stránky projektu Stop znásilnění. Mohla by autorka tuto pasáž při obhajobě objasnit? V neposlední řadě autorka poměrně volně, a tedy nepřesně, pracuje s pojmy, jako jsou postoje, předsudky, stereotypy, tradice a další.

EMPIRICKÁ ČÁST má podle slov autorky za cíl „*zjistit přesvědčení a představy veřejnosti o sexuálním násilí u české populace v aktuální době, jelikož výskyt implicitních teorií sexuálního násilí může být podmíněn právě kulturou a nastavením společnosti*“, čemuž ovšem neodpovídá zvolený design (nejedná se o reprezentativní studii). V části, v níž jsou popsány cíle, výzkumné otázky a hypotézy, autorka znovu opakuje vybrané poznatky představené v teoretickém úvodu, čímž činí text poměrně nepřehledný. U hypotéz by měly být uvedeny obě strany (tj. Muži vykazují vyšší míru přijetí implicitních teorií sexuálního násilí NEŽ ŽENY). U dotazníku není popsáno, jak byl transformován do českého jazyka. Zjištěné hodnoty mají být uvedeny pouze jednou, tedy v textu, nebo v grafu (např. Rozdělení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání, str. 42). Tabulky by měly být formátovány podle manuálu APA. Současně tabulky nejsou dostatečně popsány (např. Tabulka 2: Hrubé skóry subškál dotazníku IRMAS. Nechápu, proč jsou některé položky v řádku *Průměr (pro jednu položku subškály)* zvýrazněny tučně). Tabulky 2, 3 a 4 by mohly být sloučeny do jedné, přičemž by mohla být uvedena i testová statistika rozdílů mezi pohlavími. Významně by to zvýšilo přehlednost výsledků. Na str. 45 autorka uvádí, že: „*Po spočítání hrubých skóre respondentů u jednotlivých položek a dílčích subškál bylo zjištěno, že nejvíce rozšířené jsou u dospělých osob v české populaci následující komponenty implicitních teorií sexuálního násilí: „Neměl to v úmyslu“ a „Lhala“.*“ Jelikož autorka pracuje s průměry, zajímalo by mě, zda výsledky zpracovala statisticky. Velice oceňuji, že autorka při interpretaci vlastních dat přihlížela k síle zjištěných efektů. Když autorka počítala průměry pro skupiny s nižším a vyšším vzděláním, domnívám se, že v případě průměru u skupiny s vyšším vzděláním došlo k chybě (jsou-li správně uvedeny hodnoty v Tabulce 7). Místo 98,35 je průměr skupiny 104,27 (str. 49). Pokud došlo k chybě, mohla by autorka u obhajoby uvést správné výsledky včetně jejich interpretace?

V **DISKUSI** autorka shrnuje nejvýznamnější zjištění svého výzkumu. Bohužel místo porovnání vlastních výsledků s výsledky předchozí prací znovu opakuje informace řečené v teoretickém úvodu. Na str. 52 uvádí, že: „Výsledky výzkumného projektu mimo výše uvedené poukázaly také na to, které implicitní teorie sexuálního násilí naopak v České republice již příliš rozšířeny nejsou, popřípadě už mohou být v podstatě vyvráceny.“ Na základě předloženého výzkumu není možné dělat závěry na úrovni populace. Na tatáž straně se dočteme, že: „Podle mého názoru tak výsledky empirické části práce mohou demonstrovat fakt, že se zvyšuje povědomí veřejnosti o tom, co vše lze zahrnout pod koncept sexuálního násilí.“ Jedná se o nepodložené tvrzení, ačkoliv z jiných zemí (např. USA) existují data jak z recentních, tak starších studií. Na str. 53 se dočteme, že: „K obdobným závěrům dospěly v minulosti taktéž mnohé zahraniční výzkumy (Anderson et al., 2004; Aronowitz et al., 2012; Boakye, 2009; Currier & Carlson, 2009; Hockett, Saucier, Hoffman, Smith, & Craig, 2009; Lonsway & Fitzgerald, 1994; Lonsway & Fitzgerald, 1995; McMahon, 2010; Suarez & Gadalla, 2010), tudíž výsledek tohoto výzkumu koresponduje s jejich závěry.“ Není dostačující uvést, že jiné studie dospěly ke stejným závěrům, a tím problematiku uzavřít. Autorka často argumentuje tím, že obdobná studie nebyla dosud provedena v ČR, bylo by proto zajímavé diskutovat např. kulturní specifika či naopak univerzalitu daných postojů a vysvětlit ji v kontextu mezikulturní a evoluční psychologie. Následně jsou uvedeny limitace vlastní studie a možné implikace vlastních zjištění.

OTÁZKY

V diskusi jsem postrádala kulturní a společenské aspekty, které mohou korespondovat s implicitními teoriemi sexuálního násilí. Mohla by autorka tuto problematiku rozvést v souvislosti s vlastními zjištěními a výsledky předchozích studií? Zaměřit se může primárně na pohlaví/gender a věk.

V limitacích na str. 55 autorka uvádí, že respondenti měli problém s porozuměním některých položek, některé otázky obsahovaly dvojité záporny atd. Jelikož není překlad dotazníku popsán v metodické části, ráda bych se zeptala, jak byl dotazník přesně přeložen a zda proběhla pilotní studie k ověření srozumitelnosti překladu.

Autorka v diskusi uvádí, že celá řada výroků v použitém dotazníku je zastaralá a v dnešní době tedy těžko použitelná. Současně existují aktualizované verze dotazníku, které ovšem nepokrývají všechny subškály. Zajímalo by mě, jak je tato problematika řešena v současném výzkumu. Opravdu je to tak, že výzkumníci používají zastaralý měřicí nástroj, nebo rezignují na detailnější zjištění a spokojí se s těmi obecnými?

CELKOVĚ lze říci, teoretický úvod bohužel nepředstavuje do dostatečné hloubky současný stav poznání, přičemž klíčové kapitoly jsou nezdědky postaveny na sekundární literatuře či webových stránkách projektů a organizací bojujících proti sexuálnímu násilí. Hlavní slabinou vlastního výzkumu je zvolený dotazník a jeho překlad do českého jazyka. U části výsledků (VO1) jsem nenašla testovou statistiku. Navzdory této skutečnosti výzkum přináší zajímavé výsledky, ačkoliv nemohou být interpretovány na populační úrovni, čehož se autorka místy dopouští.

Předloženou práci hodnotím stupněm VELMI DOBŘE a doporučuji ji k obhajobě.

Mgr. Zuzana Štěrbová, Ph.D.
V Praze dne 28. 8. 2023